

ist **just** of

just

nie **just**

wa ist nu?

over nepnieuws

Het boekje dat je in je handen hebt, is een uitgave van **deMens.nu**. Wij zijn het overkoepelende orgaan van de vrijzinnig humanistische verenigingen in Vlaanderen en Brussel.

We zetten ons in voor een maatschappij waarin Vrijheid, Gelijkheid en Solidariteit centraal blijven staan.

Maar wij maken ons zorgen over de huidige samenleving. Nepnieuws of fake news tiert als nooit tevoren, polarisatie of het wij-zij denken is op een hoogtepunt en de grondvesten van onze democratie komen steeds meer onder vuur te liggen.

We hopen alvast dat dit boekje je iets meer wegwijs maakt in het **wat, hoe en waarom van nepnieuws** en het je een beetje houvast geeft in deze moeilijke tijden. Het is immers niet eenvoudig om in het bos van vals nieuws nog het echte nieuws te ontdekken.

Hoe vrij denk jij?

We hebben bovendien ook een leuke test bedacht waar jij kan ontdekken hoe vrij je bent in je denken.

Misschien ben jij ook wel een echte vrijdenker?
Of misschien ben je toch gevoelig voor nepnieuws, ruziestokers of complotdenkers?

Wat is nepnieuws?

Nepnieuws is elke vorm van valse informatie, bedoeld om mensen te misleiden. Daarom is het belangrijk om nepnieuws te begrijpen en te kunnen herkennen.

Nepnieuws (in het Engels fake news) is desinformatie (een term die wetenschappers liever gebruiken) die wordt voorgesteld als schijnbaar écht nieuws. Het wordt verspreid via alle mogelijke kanalen. Via websites, sociale media en soms zelfs ook de klassieke media zoals kranten en zelfs tv.

Het internet staat dus bol van berichten die niet 100% waar blijken te zijn. Waarom? Het doel is heel vaak het beïnvloeden van de publieke opinie. Van wat en hoe de mensen over iets denken.

Nepnieuws kan ons denken en gedrag beïnvloeden, en kan ervoor zorgen dat we ons vertrouwen verliezen in de journalistiek, de overheid of de wetenschap. Het is dus belangrijk dat iedereen kritisch en nieuwsgierig blijft naar waar het nieuws vandaan komt.

Hoewel we soms denken van niet, is nepnieuws eigenlijk iets van alle tijden. Ook vroeger werden feiten verdraaid

of werd er verkeerde informatie de wereld in gestuurd om politieke tegenstanders schade toe te brengen. Het grote verschil met vandaag is de impact van sociale media op de verspreiding van nepnieuws: news travels faster than ever....

Er zijn drie voorwaarden om echt te spreken van nepnieuws:

- Het bericht bevat geen waarheidsgetrouwe informatie;
- Het bericht is met opzet gemaakt en verspreid om je te misleiden;
- Degene die het maakt of verspreidt, doet dat met een specifieke reden, zoals politieke stemmen winnen of geld verdienen.

“Wanneer mensen niet meer weten wat wel of niet waar is, kan je hen alles doen geloven.

Hannah Arendt
Duits-Amerikaans-Joods filosoof
en politiek denker (1906-1975).

FAKE NEWS...

Fouten zijn toch menselijk?

Dat klopt, daarom moet je een onderscheid kunnen maken. Er kunnen bijvoorbeeld fouten sluipen in een tv-uitzending van het nieuws. Of je kan bijvoorbeeld een nieuwsartikel lezen dat grotendeels betrouwbaar is, maar waarin de journalist een vreemde conclusie trekt of de bal compleet mislaat. In dat geval heb je niet te maken met nepnieuws, maar gewoon met slechte journalistiek.

Fouten maken kan immers iedereen overkomen.

Bij nepnieuws is het probleem net dat het de bedoeling is om foute informatie te verspreiden. Het is dus opzettelijk.

Wat is wat?

Desinformatie

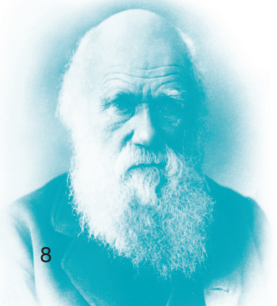
Informatie waarvan kan worden aangetoond dat deze opzettelijk is gemaakt om een publiek te bedriegen.

Nepnieuws

Het begrip ‘fake news’ of ‘nepnieuws’ wordt vaak gebruikt als een overkoepelende term voor elke vorm van misleidende informatie. Maar eigenlijk is het zelf een vorm van desinformatie die als doel heeft om foute informatie op grote schaal te verspreiden.

“Groot is de kracht van een voortdurende verkeerde voorstelling van zaken; maar de geschiedenis van de wetenschap laat zien dat deze kracht gelukkig niet lang standhoudt.

Charles Robert Darwin, Britse wetenschapper, bedenker van de evolutietheorie (1809-1882).

Algoritme

Een soort rekensom die gaat tellen welke websites of nieuwsartikels je het meeste aanklikt. Na een tijdje zal het algoritme zelf voorspellen welke websites en nieuwsartikels je wil lezen.

Clicks

Het aantal keren dat je een bepaalde website opent. Stel dat je bijvoorbeeld een voetbalfan bent, dan ga je vaker voetbalwebsites openklikken. Dit wordt bijgehouden door de zoekmachine.

Trending

Een bepaald onderwerp dat op korte tijd veel aandacht krijgt door het aantal likes of discussies die over het onderwerp op sociale media plaatsvinden.

Trollen

Wie doelbewust misleidende informatie wil delen of mensen tegen mekaar wil opzetten, doet dat zelden onder zijn/haar echte naam maar via nepaccounts op sociale media met verzonnen namen en foto's.

Clickbait

Als je via sociale media klikt op “nieuws”, kunnen websites ook extra advertentie-inkomsten winnen op hun website. Dat merk je vooral aan de uitdagende of zelfs choquerende titels. Als de inhoud niet echt strookt met die titel, heb je te maken met clickbaits.

Welke vormen van nepnieuws bestaan er?

- Verzinnen van inhoud
- Bestaand nieuws vervormen
- Bronvervalsing
- Commentaar en opinie als feiten voorstellen
- Mixen van juiste inhoud met vals nieuws

Algoritmes, clicks, trending... Jawadde

Je zoekgedrag op het internet heeft gevolgen. Bij bijvoorbeeld Youtube of TikTok houden ze in de gaten welke filmpjes je kijkt en liket. Op basis daarvan gaan algoritmes jouw interesses gebruiken om een selectie te maken van filmpjes die passen bij jouw interesses. Ook zoekmachines zoals Google en Bing gebruiken zulke algoritmes.

Die algoritmes zijn niet neutraal. Ze maken gebruik van :

- Aantal 'clicks' van de gebruiker
- Meest bekeken
- Trending

Er wordt dus door de zoekmachines en sociale media geregistreerd wat jezelf als nieuws beschouwt. Op basis daarvan gaat de zoekmachine dan gelijkaardige berichten voorstellen. **Zo zie je steeds meer van hetzelfde.**

Waar halen we de mosterd... euh nepnieuws

Bijna zeven op de tien Vlaamse jongeren zeggen dat ze de actualiteit hoofdzakelijk volgen via sociale media.

Dat blijkt uit de nieuwe Nieuwsbarometer 2022 die het mediagebruik van Vlamingen tussen 12 en 26 jaar naging. Daarvoor werden 1.236 jongeren tussen 12 en 26 jaar oud bevroegd.

Uit de rondvraag blijkt dat Instagram het belangrijkste sociale mediaplatform (52%) is. Al dicht TikTok meer en meer de kloof. Bij de jongste leeftijdscategorie (12-15) staat het met 52% bijna op dezelfde hoogte als Instagram.

Het vertrouwen van jongeren in het klassieke nieuws neemt af.

Zes op de tien bevroegden zeggen vertrouwen te hebben in wat ze consumeren via sociale media, terwijl slechts 35% zo ook naar het nieuws in het algemeen kijkt. Net geen derde van de jongeren opent nog een nieuwsapp of surft rechtstreeks naar de nieuwswebsite.

Bij de min-20-jarigen daalt dat cijfer onder de 25%.

Nepnieuws... de snelheidsduivel van het internet

Sociale media hebben de verspreiding van nepnieuws een enorme boost gegeven. Enerzijds doordat mensen de berichten delen of erop reageren en ze zo bovenaan je tijdlijn verschijnen. Anderzijds doordat de algoritmes van sociale media je informatie tonen waarvan ze denken dat je die interessant zal vinden.

Een studie uit 2018 van het beroemde Massachusetts Institute of Technology (MIT) toont aan dat nepnieuws zes keer vaker gedeeld wordt en veel meer mensen bereikt dan echt nieuws.

Voor de studie bekeken de onderzoekers 126.285 verhalen die miljoenen keren getweet werden tussen 2006 en 2016. Bijna tweederde van de berichten waren onwaar, iets minder dan een vijfde waren waar, en de rest was een mengeling van leugen en waarheid.

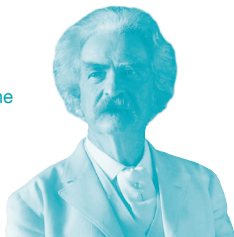
Ze ontdekten in hun studie dat nepnieuws zich “verder, sneller, dieper en breder verspreidde dan de waarheid in alle categorieën van informatie”.

De onderzoekers berekenden dat het ongeveer **10 uur duurt voor het gemiddelde nepnieuws 1.500 Twitter-gebruikers bereikt, tegen ongeveer 60 uur voor een waar verhaal**. Correcte nieuwsverhalen werden bijna nooit geretweet naar 1.000 mensen, terwijl nepnieuws uit de meest gelezen 1 procent makkelijk 100.000 mensen bereikte.

Het team bekeek ook welk soort van nepnieuws het meeste succes had. **Onware politieke verhalen en dingen die verrassend of anderen boos maakten, verspreidden zich sneller dan andere soorten leugens.**

“Een leugen is al driemaal rond de aarde gelopen, eer de waarheid zijn schoenen aantrekt.

Mark Twain,
Amerikaans schrijver
(ps. van Samuel Langhorne
Clemens) (1835-1910).

Ik kan dat?

Jongeren zeggen meer bezorgd te zijn over het effect van nepnieuws op anderen en de maatschappij dan op zichzelf... maar slagen er zelf steeds minder in om nepnieuws te herkennen.

42% van de ruim 1200 jongeren die in 2022 werden ondervraagd voor de Nieuwsbarometer, **kon bij een test drie van de vijf voorgelegde verhalen correct inschatten.**

Een jaar voordien lag dat percentage bij een gelijkaardige test nog op 58%.

Zeven op de tien Vlaamse jongeren zeggen het nieuws te begrijpen en te kunnen interpreteren, maar slechts 20% slaagt voor een kennistest over nieuws.

In de bevraging geven twee op de vijf jongeren aan zelden of nooit de betrouwbaarheid van een nieuwsbericht te verifiëren. Doen ze dat wel, dan controleert 67% de bron van het nieuws. Bijna de helft van de bevrageden gaat ook elementen van het bericht na. Iets meer dan 40%, vertrouwt op de persoonlijke logica en achtergrondkennis.

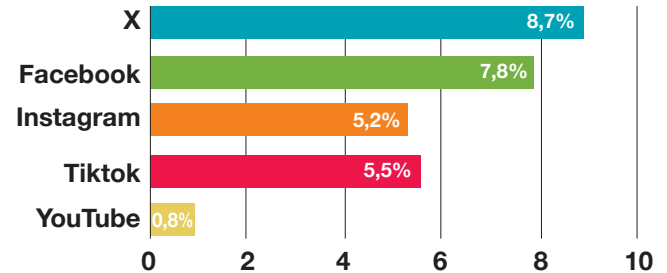
Waar zit het nepnieuws

Uit onderzoek in opdracht van de Europese Commissie blijkt dat X (het vroegere Twitter) met 8,7% en Facebook met 7,8% de meeste accounts tellen die actief desinformatie verspreiden.

Voor Instagram (5,2%) en Tiktok (5,5%) liggen deze percentages lager. Via YouTube (0,8%) wordt het minst nepnieuws verspreid.

Accounts die actief desinformatie verspreiden:

Een ster... of ne salami?

 Etienne KLEIN
@EtienneKlein ...

Photo de Proxima du Centaure, l'étoile la plus proche du Soleil, située à 4,2 année-lumière de nous.
Elle a été prise par le JWST.
Ce niveau de détails... Un nouveau monde se dévoile jour après jour.
[Vertaald vanuit het Frans door Google](#)

Foto van Proxima Centauri, de dichtstbijzijnde ster bij de zon, op 4,2 lichtjaar van ons verwijderd.
Het werd genomen door de JWST.
Dit detailniveau... Een nieuwe wereld wordt dag na dag onthuld.

© X

maar het bleek een foto van een schijfje salami te zijn.

Hoe nepnieuws herkennen?

Het is belangrijk dat je nepnieuws meteen kan herkennen, al is dat soms makkelijker gezegd dan gedaan. Kom je in aanraking met een artikel of video waar je aan twijfelt...

Check dan even...

Is het artikel gebaseerd op feiten?

Is de informatie in het artikel of de video objectief? Worden er bronnen gebruikt en vermeld? Echt nieuws hoort enkel de feiten weer te geven. Het is niet de bedoeling dat de auteur zelf een verklaring voor die feiten bedenkt, die nergens op gebaseerd is. **Zelfs al wordt iets voorgesteld als 'de waarheid', dan betekent dat nog niet dat het ook effectief waar is.**

Wie heeft het bericht gemaakt of verspreid?

Ga na wie de auteur of maker is. Zoek online meer informatie: werkt deze persoon ook voor andere media en zo ja, hoe betrouwbaar lijken die? Vind je niets terug als je de naam intikt in een zoekmachine, dan kan het zijn dat

deze persoon zelfs niet bestaat. Doe hetzelfde voor degene die het bericht gedeeld heeft. Zelfs al ken en vertrouw je diegene, het kan nog steeds dat hij of zij het bericht geloofde en het daarom gedeeld heeft.

Waarom is het bericht gemaakt of verspreid?

Makers van fake news hebben daar altijd een reden voor. Ofwel willen ze geld aan jou verdienen, ofwel willen ze je overtuigen van een bepaalde (ideologische) boodschap. Heb je het gevoel dat er iets aan jou verkocht wordt? Of is het bericht gelinkt aan een politieke overtuiging? Wees dan extra waakzaam.

Tips

- Durf twifelen aan de inhoud
- Check waar het bericht vandaan komt
- Check het account dat het bericht post
- Zoek naar de originele bron
- Kijk goed naar de url van het webadres
- Schokkende titels? Dubbelcheck het artikel

Feiten versus Fictie

Feiten zijn vaststellingen waar niemand omheen kan en waarvoor bewijs wordt geleverd: stabiele uitgangspunten voor overleg en discussie. Degenen die ermee geconfronteerd worden, zullen dan ook moeten instemmen dat ze ‘waar’ zijn.

Fictie is niet gebaseerd op feiten. Fictie is verzonnen, iets dat zonder bewijzen wordt voorgelegd, iets dat niet hard kan worden gemaakt. Op zich is dit geen probleem, tenzij het onderscheid tussen feit en fictie niet meer duidelijk is. Als dit gebeurt, wordt het heel moeilijk om een goede en open discussie te voeren.

Waar en niet waar?

Iets waar vinden betekent vooral dat je ermee akkoord gaat dat een bepaald gegeven mag gelden als uitgangspunt voor wat er verder besproken wordt. Je zal een bepaald iets dus als ‘waar’ beschouwen om een verdere discussie mogelijk te maken. Het soort gesprek dat je hebt, is ook van belang. Een gesprek tussen twee artsen die een medische diagnose stellen bij een patiënt bijvoorbeeld, gaat uit van andere feiten dan wanneer je op café met vrienden praat over een sportwedstrijd.

Waar ≠ de waarheid

Wanneer iemand iets waar vindt, betekent dat niet per se dat het voor eens en voor altijd als “de waarheid” wordt bekeken. Iemand kan een mening herzien wanneer die gewezen wordt op feiten die de betrouwbaarheid van die ‘waarheid’ in het gedrang brengen.

Redelijkheid, wat is dat?

Redelijkheid wijst op het besef dat je weet dat in andere omgevingen (vriendengroepen, sportclubs enz.) andere ‘waarheden’ worden gebruikt. Iemand die ‘redelijk’ is, kan dus verschillende ideeën over een bepaald onderwerp plaatsen.

Ja maar, wat dan met satire?

Satire bevindt zich in een grijze zone, het wordt niet gezien als nepnieuws zolang ze als satire te herkennen is. Een voorbeeld hiervan is de satirische website De Speld, waar er op een grappige en overdreven manier valse nieuwsberichten worden geplaatst. Deze hebben niet als doel mensen te misleiden, maar hen te doen lachen.

Vrijzinnig humanisme ...

Wadisda?

Het is duidelijk dat het verspreiden van nepnieuws, mensen tegen mekaar opzetten en twijfelen aan democratische regels niet past binnen het vrijzinnig humanisme.

- Er is de twijfel en het altijd kritisch luisteren naar wat verteld wordt: geloof niet zomaar wat anderen je graag doen geloven: denk voor jezelf, leer van anderen maar ga altijd na op welke feiten iets is gebaseerd;
- Je kan een eigen mening hebben maar je kan niet je eigen feiten uitvinden. Er bestaat niet zoiets als een 'alternative truth' (mijn eigen waarheid).
- De wetenschap is dé beste manier om onze wereld te begrijpen en te verklaren én onze kennis constant bij te schaven.
- Ook als het om heel menselijke en emotionele zaken gaat, moet je een mening bouwen op wat objectief kan bewezen worden. Harder brullen dan de anderen is geen bewijs voor wat dan ook.
- Er is geen enige, unieke universele waarheid die een dogma, wet of gedragscode kan opleggen: de mens is zijn eigen en enige zingever.

vrijheid
gelijkheid
solidariteit
zelfbeschikking
kritisch zijn
vrij onderzoek
redelijkheid
verantwoordelijkheid
verbondenheid
(ook met de natuur)
gelijkwaardigheid
verdraagzaamheid

Het vrijzinnig humanisme legt het initiatief om als samenleving vooruitgang te boeken bij elke medemens zélf.

Dat wil zeggen dat geen enkele godheid, maar evenmin een partij, een 'grote leider' of wie dan ook, zijn ideeën kan opdringen aan anderen.

“ Het denken mag zich nooit onderwerpen
noch aan een dogma
noch aan een partij
noch aan een hartstocht
noch aan een belang
noch aan een vooroordeel
noch aan om het even wat
maar uitsluitend aan de feiten zelf
want zich onderwerpen betekent
het einde van alle denken.

Henri Poincaré,
Franse wetenschapsfilosoof, wiskundige,
theoretisch natuurkundige en
ingenieur (1854-1912).

Het fundament voor het moderne
vrijzinnig humanisme is de **Verklaring
van modern humanisme** (2022).

Colofon:

Copyright ©deMens.nu

Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw - Brand Whitlocklaan 87 bus 9 -
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe - 02 735 81 92 - info@demens.nu

Verantwoordelijke uitgever: Freddy Mortier - Henri Pirenelaan 72 -
9050 Gent

Alle rechten voorbehouden.

D/2022/3119/3

Vormgeving: ilonaberghmans@gmail.com

 +32 2 735 81 92

 info@demens.nu

 www.deMens.nu

 www.facebook.com/deMens.nu

 www.instagram.com/huisvandemens

 twitter.com/deMensnu

“ Denk voor jezelf,
zorg voor elkaar.

